

УДК 378.937

© Хромченко О.В.

<http://orcid.org/0000-0001-7437-6041>

О. В. Хромченко

ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ВЧИТЕЛІВ-ФІЛОЛОГІВ В ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ

У статті розкрито педагогічну сутність поняття «інформаційна компетенція вчителя-філолога» в аспекті формування готовності до організації навчально-дослідницької діяльності старшокласників. Висвітлено результати аналізу вітчизняних та зарубіжних наукових джерел стосовно сутності окресленого феномена. Ресурсом підвищення інтересу майбутніх учителів до проблеми організації навчально-дослідницької діяльності школярів та оволодіння ними теоретичними знаннями щодо основ організації окресленої роботи старшокласників ми пропонуємо впровадження спецкурсу „Педагогічні засади організації навчально-дослідницької діяльності старшокласників.” Запропонований спецкурс виступає засобом формування інформаційної компетенції майбутніх учителів-філологів в організації навчально-дослідницької діяльності старшокласників. Зазначений спецкурс дає можливість сформувати у майбутніх учителів філологічних спеціальностей систему знань щодо психолого-педагогічних основ організації навчально-дослідницької діяльності старшокласників, засобів діагностики підготовки школярів до виконання дослідницьких робіт, форм та методів ефективної організації окресленої діяльності учнів у ході викладання філологічних дисциплін.

Ключові слова: компетенція, інформаційна компетенція, готовність, підготовка, навчально-дослідницька діяльність старшокласників.

В статье раскрыта педагогическая сущность понятия «информационная компетенция учителя-филолога» в аспекте формирования готовности к организации учебно-исследовательской деятельности старшеклассников. Освещены результаты анализа отечественных и зарубежных научных источников относительно сущности указанного феномена. Ресурсом повышения интереса будущих учителей к проблеме организации учебно-исследовательской деятельности школьников и овладения ими теоретическими знаниями по основам организации очерченной работы старшеклассников мы предлагаем внедрение спецкурса „Педагогические основы организации учебно-исследовательской деятельности старшеклассников”. Предложенный спецкурс выступает средством формирования информационной компетенции будущих учителей-филологов в организации учебно-исследовательской деятельности старшеклассников. Указанный спецкурс дает возможность сформировать у будущих учителей филологических специальностей систему знаний психолого-педагогических основ организации учебно-исследовательской деятельности старшеклассников, средств диагностики подготовки школьников к выполнению исследовательских работ, форм и методов эффективной организации очерченной деятельности учащихся в ходе преподавания филологических дисциплин.

Ключевые слова: *компетенция, информационная компетенция, готовность, подготовка, учебно-исследовательская деятельность старшеклассников.*

The article considers the pedagogical essence of the concept «information competence of teachers of philological specialties» in the aspect of formation of readiness to organize educational and research activities of senior pupils. The results of the analysis of Ukrainian and foreign scientific sources about the nature of the specified phenomenon are exposed. We offer the implementation of the specialized course «Pedagogical basis of organization of educational and research activity of senior pupils» as the resource of raising the interest of future teachers to the problem of organization of educational and research activity of pupils and mastering theoretical knowledge of organization of the mentioned activity of the pupils, The suggested course is a means of formation of information competence of future teachers-philologists in the organization of educational and research activity of senior pupils. The proposed special course provides an opportunity to shape the system of knowledge of the future teachers of philology about the psychological and pedagogical foundations of teaching and research activities of senior students, of diagnostic aids, forms and methods of effective organization of the outlined activities of pupils.

Keywords: competence, information competence, readiness, training, educational and research activities of senior pupils.

Постановка проблеми. Забезпечення високої якості професійної підготовки майбутніх учителів у сучасних умовах розвитку суспільства передбачає активізацію пізнавальної самостійності студентів, варіативності засобів організації навчально-виховного процесу, суб'єкт-суб'єктної взаємодії в системі «викладач – студент», розвитку творчих здібностей. Саме через активізацію пізнавальних процесів, самостійності особистості є можливим сформувати систему фундаментальних загальнонаукових та спеціальних психолого-педагогічних, методичних знань, професійних умінь майбутнього вчителя, що й відображають його інформаційну компетенцію.

Аналіз актуальних досліджень. Проблема формування компетенції в аспекті підготовки майбутніх фахівців до професійної діяльності розглядалася в таких аспектах, як висвітлення основних ключових освітніх компетенцій (А. Хуторський), виокремлення ключових компетентностей крізь призму підготовки вчителя іноземних мов (М. Князян), розкриття сутності та структури комунікативної компетентності майбутніх учителів (А. Богущ, М. Князян). Утім, питання формування інформаційної компетенції в контексті підготовки майбутніх учителів філологічних спеціальностей до організації навчально-дослідницької діяльності старшокласників залишається поза увагою науковців.

Мета статті полягає у висвітленні педагогічної сутності феномена «інформаційна компетенція вчителя-філолога» та засобів її формування в контексті підготовки майбутніх учителів до організації навчально-дослідницької діяльності старшокласників.

Виклад основного матеріалу. У лінгвістичних довідкових джерелах зазначається, що компетенція – це є добра обізнаність із чим-небудь. Західноєвропейські науковці розуміють сутність поняття «компетенція» дещо ширше – це є система знань, умінь та прагнень діяти.

Інформаційна компетенція в контексті формування готовності майбутніх учителів-філологів до організації навчально-дослідницької діяльності старшокласників відображає суто теоретичні знання. Це є знання про організацію навчально-дослідницької діяльності старшокласників у смисловому полі гуманістичної освіти, особистісно орієнтованого навчання, історико-педагогічні аспекти впровадження дослідницького навчання; про психологічні особливості старшокласників, дидактичні засади забезпечення ефективності окресленої діяльності; поняття «навчально-дослідницька діяльність» та дотичні до нього поняття; про педагогічні технології та методи організації навчально-дослідницької діяльності старшокласників на уроках мови та літератури та в позааудиторний час.

Ми дотримуємося наукової точки зору вчених (Л. Подоляк, В. Юрченко), які стверджують, що пріоритетною метою професійної підготовки студентів виступає озброєння майбутніх фахівців не лише системними науковими знаннями, а й

практичними вміннями. Саме ці знання та вміння є передумовою оволодіння способами вирішення завдань виробничого характеру [9, с. 80]. Аналіз наукових позицій учених (В. Бойченко, Л. Веред, Р. Гуревич, О. Івлієва, А. Коломієць, С. Мартиненко) дає нам змогу стверджувати, що процедурна компетенція відображає вміння використання методів оцінки результативності навчально-дослідницької діяльності на уроках мови та літератури; визначення можливостей потенційного розвитку учнів на цих уроках та в позакласний час з метою індивідуалізації та диференціації окресленої діяльності, визначення цілей навчально-дослідницької діяльності учнів; добір навчального матеріалу, на базі якого учні проводять дослідницьку роботу, засобів та методів її організації, самооцінку, самоаналіз, планування вчителем власного розвитку. Отже, процедурна компетенція віддзеркалює вміння успішної організації навчального процесу учнів, забезпечення розвитку їхніх індивідуальних можливостей, відображає здатність до професійного та особистісного саморозвитку.

Однією з найважливіших особливостей педагогічної професії є той факт, що об'єктом і продуктом її діяльності виступає людина, її духовний, моральний та інтелектуальний розвиток (Є. Шиянов, В. Сластьонін). Майбутній учитель-філолог має постійно вивчати особливості розвитку старшокласників, їхні інтереси, виявляти інтелектуальні, емоційно-вольові, творчі можливості щодо виконання ними навчально-дослідницької діяльності в контексті змісту навчальних дисциплін «Українська мова», «Українська література», «Іноземна мова», «Світова література». Окрім цього,

вчитель повинен бути ерудованим, мати широкі знання зі своєї спеціальності. Йому необхідно вміти підбирати посильні види навчально-дослідницької діяльності для кожного окремого учня, формулювати тему дослідження, розробляти програму його виконання тощо. Такі багатогранні, широкі знання та вміння потребують постійного виявлення пізнавальної самостійності, прагнення проникати в суть явищ не лише педагогічного процесу, а й більш складних феноменів оточуючого світу.

Аналіз наукових джерел (Н. Бібік, М. Князян, В. Лозова, О. Савченко) свідчить, що пізнавальна самостійність у аспекті організації майбутніми вчителями-філологами навчально-дослідницької діяльності старшокласників відображає здатність особистості без сторонньої допомоги отримувати знання, критично мислити, орієнтуватися в пізнавальних ситуаціях, самому віднаходити проблемні питання педагогічного процесу та вирішувати їх, оволодівати вміннями ефективно організовувати навчально-дослідницьку діяльність учнів.

Саме виявлення пізнавальної самостійності дозволяє актуалізувати у студентів внутрішню позицію, позитивне ставлення до організації навчально-дослідницької діяльності старшокласників, а це, в свою чергу, як слушно підкреслює О. Гебос, забезпечує у майбутніх фахівців усвідомлення найближчих і кінцевих цілей організації окресленої діяльності учнів, теоретичної та практичної значущості знань, які засвоюються старшокласниками, «перспективних ліній» використання набутих учнями знань на практиці,

професійну спрямованість навчальної діяльності, створення пізнавального психологічного клімату в колективі старшокласників.

Досліджуючи проблему розвитку в майбутніх учителів теоретичного мислення, В. Давидов звертає увагу на те, що студенти мають виявляти пізнавальну самостійність у засвоєнні теоретичних знань, вони не повинні надаватися майбутнім фахівцям у готову вигляді. Задля активізації пізнавальної самостійності студентів у аспекті формування теоретичних знань (тобто інформаційної компетентності особистості) науковець пропонує ознайомлювати їх з окремими фактами педагогічної дійсності до початку засвоєння понять, знаходити генетичний зв'язок між педагогічними поняттями, законами та закономірностями [5, с. 58-59].

Про необхідність активізації пізнавальної самостійності стверджує й Н. Кузьміна. Із позиції науковця, сформувати процедурну компетенцію майбутнього вчителя є доцільним через створення проблемних ситуацій під час навчання у вищому навчальному закладі. На думку Н. Кузьміної, пізнавальна самостійність передбачає наукове розуміння педагогічної проблеми, що потребує від студентів володіння вміннями використовувати наявні теоретичні знання в конкретній ситуації, розв'язувати практичні педагогічні задачі, спираючись на педагогічну теорію [3, с. 59].

У своєму дослідженні Н. Романова наголошує на важливості впровадження в навчальний процес протягом усього періоду вивчення предметів педагогічного циклу такі види та форми організації навчання, котрі, на нашу думку, слугують активізації

пізнавальної самостійності в аспекті формування інформаційної та процедурної компетенцій студентів у організації навчально-дослідницької діяльності старшокласників: розв'язування педагогічних завдань, проведення педагогічних експериментів, самостійне опрацювання педагогічних першоджерел [1, с. 61-62].

Ресурсом підвищення інтересу майбутніх учителів до проблеми організації навчально-дослідницької діяльності школярів та оволодіння ними теоретичними знаннями щодо основ організації окресленої роботи старшокласників ми пропонуємо впровадження спецкурсу „Педагогічні засади організації навчально-дослідницької діяльності старшокласників”. Запропонований спецкурс дає можливість сформувати у майбутніх учителів-філологів систему знань щодо психолого-педагогічних основ організації навчально-дослідницької діяльності старшокласників, засобів діагностики підготовки школярів до виконання дослідницьких робіт, форм та методів ефективно організації окресленої діяльності учнів у ході викладання філологічних дисциплін. Тематика спеціалізованого курсу «Педагогічні засади організації навчально-дослідницької діяльності старшокласників» представлена у табл. 1.

Таблиця 1.

Лекція № 1	Психолого-педагогічні основи організації навчально-дослідницької діяльності старшокласників
Лекція № 2	Засоби діагностики підготовки старшокласників до виконання навчально-дослідницької діяльності
Лекція № 3	Класифікація форм та засобів організації навчально-дослідницької діяльності старшокласників для кожної форми

Лекція № 4	Засоби організації НДД при викладанні слов'янських мов
Лекція № 5	Засоби організації НДД на уроках літератури
Лекція № 6	Засоби організації НДД на уроках іноземної мови
Лекція № 7	Морально-етичний портрет вчителя-організатора навчально-дослідницької діяльності старшокласників
Лекція № 8	Засоби професійного саморозвитку вчителя як організатора навчально-дослідницької діяльності на сучасному етапі

Висновки і перспективи подальших досліджень. Запропонований спецкурс дозволяє активізувати у майбутніх учителів-філологів пізнавальну самостійність у розрізі формування у них системи знань про суть навчально-дослідницької діяльності старшокласників, методи її ефективної організації, виховати у студентів моральні цінності, розвивати пізнавальні мотиви. Перспективи подальших розвідок у даному напрямку полягають у розробці й апробації педагогічних технологій формування ключових компетентностей в аспекті підготовки вчителів до професійної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонова О. Є Базові знання з педагогіки: становлення, розвиток, технологія формування: Монографія / О. Є. Антонова. – Житомир, 2003. – 208 с.
2. Богуш А. М. Компетентнісний підхід у процесі професійної підготовки майбутнього вихователя дошкільного закладу / А. М. Богуш // Наукові праці. Серія: Педагогіка, психологія і соціологія. – Донецьк: ДВНЗ «ДонНТУ». – 2009. – Вип. 5 (155). – Ч. I. – С. 194-200.
3. Большой психологический словарь / Сост. и общ. ред. Б. Мещеряков, В. Зинченко. – Спб.: ПРАЙМ-ЕВРОЗНАК, 2003. – 672 с.

4. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
5. Давыдов В. В. О понятии развивающего обучения / В. В. Давыдов // Педагогика. – 1995. – № 1. – С. 29-39.
6. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Науковий ред. укр. видання С. Ю. Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
7. Князян М. О. Система формування самостійно-дослідницької діяльності майбутніх учителів іноземних мов у процесі ступеневої підготовки: дис. доктора пед. наук: 13.00.04 / Князян Маріанна Олексіївна. – Ізмаїл: 2007. – 445 с.
8. Неперервна професійна освіта: філософія, педагогічні парадигми, прогноз / Монографія / В. П. Андрущенко, І. А. Зязюн, В. Г. Кремень, С. Д. Максименко, Н. Г. Ничкало, С. О. Сисоєва, Я. В. Цехмістер, О. В. Чалий / За ред. В. Г. Кременя. – К., 2003. – 853 с.
9. Подоляк Л. Г., Юрченко В. І. Психологія вищої школи: навчальний посібник для магістрантів і аспірантів / Л. Г. Подоляк, В. І. Юрченко. – К.: ТОВ „Філ-студія”, 2006. – 320 с.